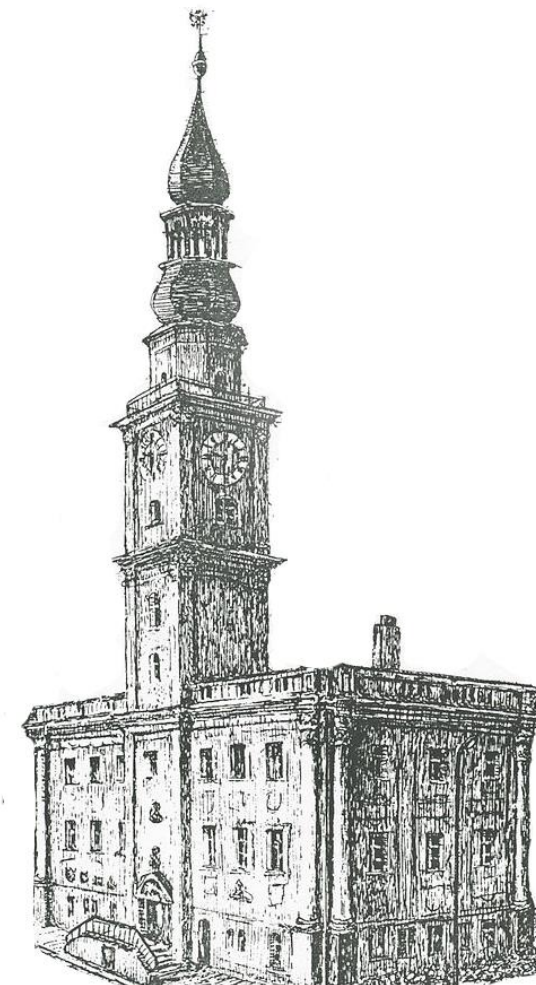

CDN

Centrum Doskonalenia Nauczycieli
w Lesznie

Jak metodycznie doskonalić umiejętności uczniów szkoły ponadpodstawowej z zakresu retoryki i samokształcenia? MATURA 2023.

**Iwona Gubańska
Edyta Zaremska-Marciniak**

Centrum Doskonalenia Nauczycieli
w Lesznie

ul. Chrobrego 15, 64-100 Leszno
tel. 65 529 90 62 / fax. 65 529 31 09

Tematyka warsztatów:

Na podstawie materiałów poszkoleniowych ORE
autorstwa dr W. Kozak, A. Romerowicz (CKE), dr B. Udzik (UAM)

- wyrażanie sądów, argumentowanie i udział w dyskusji – sposoby doskonalenia umiejętności uczniów,
- formułowanie i uzasadnianie sądów na temat dzieł literackich oraz innych tekstów kultury,
- przykładowe ćwiczenia dla uczniów, redagowanie różnych form wypowiedzi (zawierających merytoryczną i emocjonalną argumentację, odnoszących się do faktów i logiki),
- konstruowanie argumentu i wskazanie jego stałych elementów,
- konstruowanie ćwiczeń opartych na umiejętności budowania argumentów,
- poprawność formułowania argumentów,
- porządkowanie argumentów, np. od najmocniejszego do najsłabszego.

CDN

Centrum Doskonalenia Nauczycieli
w Lesznie

Centrum Doskonalenia Nauczycieli
w Lesznie

ul. Chrobrego 15, 64-100 Leszno
tel. 65 529 90 62 / fax. 65 529 31 09

Elementy retoryki

- formułuje tezy i argumenty w wypowiedzi ustnej i pisemnej przy użyciu odpowiednich konstrukcji składniowych;
- wskazuje i rozróżnia cele perswazyjne w wypowiedzi literackiej i nieliterackiej;
- rozumie i stosuje w tekstach retorycznych zasadę kompozycyjną (np. teza, argumenty, apel, pointa);
- wyjaśnia, w jaki sposób użyte środki retoryczne (np. pytania retoryczne, wyliczenia, wykrzyknienia, paralelizmy, powtórzenia, apostrofy, przerzutnie, inwersje) oddziałują na odbiorcę;
- rozróżnia typy argumentów, w tym argumenty pozamerytoryczne (np. odwołujące się do litości, niewiedzy, groźby, autorytetu, argumenty *ad personam*);
- rozumie, na czym polega logika i konsekwencja toku rozumowania w wypowiedziach argumentacyjnych i stosuje je we własnych tekstach;
- odróżnia dyskusję od sporu i kłótni;
- rozróżnia pragmatyczny i etyczny wymiar obietnic składanych w tekstach reklamy;
- rozpoznaje elementy erystyki w dyskusji oraz ocenia je pod względem etycznym;
- rozumie zjawisko nowomowy; określa jego cechy i funkcje w tekście.

CDN

Centrum Doskonalenia Nauczycieli
w Lesznie

Centrum Doskonalenia Nauczycieli
w Lesznie

ul. Chrobrego 15, 64-100 Leszno
tel. 65 529 90 62 / fax. 65 529 31 09

Uzasadnienie tezy/przyjętego stanowiska

Uzasadnienie powinno zawierać logicznie poprawne argumenty (czyli stwierdzenia poparte przykładami) za przyjętym rozwiązaniem problemu oraz odnosić się wnikliwie do wszystkich elementów wymienionych w poleceniu.

CDN

Centrum Doskonalenia Nauczycieli
w Lesznie

Centrum Doskonalenia Nauczycieli
w Lesznie

ul. Chrobrego 15, 64-100 Leszno
tel. 65 529 90 62 / fax. 65 529 31 09

Argument a przykład

Istotną sprawą jest umiejętność odróżnienia argumentu od rozwinięcia i przykładu – większość błędów w zakresie argumentacji wynika właśnie z pomylenia tych pojęć.

argument – **rozwinięcie** – **przykład**

CDN

Centrum Doskonalenia Nauczycieli
w Lesznie

Wszelkie prawa zastrzeżone © Ośrodek Rozwoju Edukacji
w Warszawie | www.ore.edu.pl

Centrum Doskonalenia Nauczycieli
w Lesznie

ul. Chrobrego 15, 64-100 Leszno
tel. 65 529 90 62 / fax. 65 529 31 09

Uzasadnienie tezy/przyjętego stanowiska

Temat: Co decyduje o losie Wokulskiego – wolna wola czy siły od niego niezależne?

Stanowisko: Wokulski przede wszystkim sam decyduje o sobie.

Argument: Wokulski sam zdecydował o przerwaniu nauki i przystąpieniu do powstania.

Uzasadnienie tezy/przyjętego stanowiska

Sformułowanie stanowiska powinno obejmować wszystkie elementy polecenia, zatem konieczne jest dobre zrozumienie, czego dotyczy temat:

Wolna wola człowieka czy **siły** od niego **niezależne** – co przede wszystkim **decyduje o ludzkim losie**? Rozważ problem i uzasadnij swoje zdanie, odwołując się do podanego **fragmentu „Lalki”**, **całego utworu** Bolesława Prusa oraz **innego tekstu kultury**.

CDN

Centrum Doskonalenia Nauczycieli
w Lesznie

Centrum Doskonalenia Nauczycieli
w Lesznie

ul. Chrobrego 15, 64-100 Leszno
tel. 65 529 90 62 / fax. 65 529 31 09

| Uzasadnienie tezy/przyjętego stanowiska

- Sformułowanie stanowiska nie powinno być prostym powtórzeniem polecenia lub jego części!
- Należy je konsekwentnie podtrzymywać i uzasadniać!
- Nie trzeba ignorować kontrargumentów!

Uzasadnienie tezy/przyjętego stanowiska

- Stanowisko musi uwzględniać, czy polecenie dotyczy konkretnej sytuacji, konkretnego bohatera czy utworu – wtedy należy postawić tezę dostosowaną do tego poziomu szczegółowości
- Najczęściej jednak polecenia wskazuje na konieczność rozważenia sytuacji lub problemów ogólnoludzkich – wtedy również stanowisko powinno być ogólne, zaś odwołania do utworów w tej sytuacji tylko wspierają argumentację – o czym będzie jeszcze za chwilę mowa.

| Tworzenie wypowiedzi. Argumentacja

Argumentować to znaczy **uzasadniać słusność postawionej tezy**, wspierać ją argumentami (dowodami).

Argument to fakt lub okoliczność przytaczana w komunikacji celem potwierdzenia lub obalenia tezy.

Argumenty dzielimy na:

- ✓ logiczne – oparte na indukcji, dedukcji i analogiach,
- ✓ emocjonalne – odwołujące się do uczuć, ambicji, wiary słuchaczy,
- ✓ rzeczowe – będące konkretnymi faktami, danymi itp.,
- ✓ inne: oparte na doświadczeniu, powszechnej opinii lub wiedzy, autorytetach.

CDN

Centrum Doskonalenia Nauczycieli
w Lesznie

Centrum Doskonalenia Nauczycieli
w Lesznie

ul. Chrobrego 15, 64-100 Leszno
tel. 65 529 90 62 / fax. 65 529 31 09

Typy argumentów. Argumenty logiczne

W uzasadnianiu stanowiska wykorzystuje się **logiczne wnioskowanie**; argument logiczny buduje się na podstawie różnych przesłanek (istotnych informacji), z których wyciąga się wniosek (konkluzję) będący uogólnieniem; taka konstrukcja argumentu wywołuje u odbiorcy przekonanie, że są to stwierdzenia obiektywne.

Ten rodzaj argumentów wymaga budowy logicznego toku wywodu, w wyniku czego kolejno formułowane zdania (wypowiedzenia) stanowią logiczne wnioski z poprzednich sądów. Równocześnie każdy sąd jest przesłanką do kolejnego argumentu.

Typy argumentów. Argumenty logiczne

Przykład

Ciąg logiczny argumentów do tezy:

Ludzie nie zawsze potrafią sprostać wyzwaniom.

(Przesłanka 1.) Nie istnieją ludzie, którzy potrafią rozwiązywać wszystkie problemy.

(Przesłanka 2.) Nawet najzdolniejsi i najmądrzejsi ludzie popełniają błędy.

(Przesłanka 3.) Jeżeli istnieje ktoś, kto będzie się obnosił ze swoją mądrością i rozwagą, wówczas możemy ulec pozorom i uznać, że istnieje człowiek, który poradzi sobie z rozwiązaniem każdego problemu.

(Konkluzja) **Zawsze możemy ulec pozorom i popełnić błąd, ponieważ nie jesteśmy w swoich poczynaniach doskonali i czasem życiowe wyzwania nas przerastają.**

Typy argumentów. Argumenty rzeczowe (odwołujące się do faktów)

W celu uzasadniania stanowiska odwołujemy się do konkretnych **informacji** – faktów, danych liczbowych, cytatów; w tego typu argumentach trzeba się odwołać do właściwej nazwy, opisać zjawiska za pomocą relacji lub narracji; w funkcji argumentów rzeczowych często wykorzystywane są przykłady.

Ten rodzaj argumentów wymaga podania konkretnych informacji, np. przykładów z dzieł literackich, dokumentów historycznych, liczb, wyników badań, wypowiedzi autorytetów, cytatów z publikacji naukowych, którymi uzasadniamy swoje tezy.

Na podstawie: Krzysztof Szymanek, *Sztuka argumentacji. Słownik terminologiczny*, Warszawa 2012.

| Tworzenie wypowiedzi. Budowa argumentu

Argument – rozwinięcie – przykład

Argument to stwierdzenie uzasadniające lub obalające tezę.

Przykład to fakt lub zdarzenie fikcyjne ilustrujące argument, pomagające wyjaśnić jego znaczenie oraz wspierające argumentację.

| Tworzenie wypowiedzi. Budowa argumentu. Przykład

Argument: Człowiek sam wybiera sobie pracę.

Rozwinięcie: Mamy możliwość wyboru naszego zajęcia. Od nas zależy, czy i czego się uczymy, do jakiej pracy pójdziemy. Możemy też zmieniać zatrudnienie, jeśli nam nie odpowiada.

Przykład: Przykładem takiej postawy jest Wokulski, który zmieniał swoje zajęcia w trakcie życia, także kapitał gromadził, dokonując operacji finansowych na różnych obszarach – a przy swoich talentach miał wiele możliwości wyboru.

CDN

Centrum Doskonalenia Nauczycieli
w Lesznie

Centrum Doskonalenia Nauczycieli
w Lesznie

ul. Chrobrego 15, 64-100 Leszno
tel. 65 529 90 62 / fax. 65 529 31 09

Tworzenie wypowiedzi. Budowa argumentu. Przykład

Są również inne siły, które nieodwracalnie zmieniają życie. Największą, najbardziej zagadkową, najsilniejszą z nich jest miłość. Ona uderza niespodziewanie i nie ma sposobu, by się przed nią uchronić. W jej sidła wpadł również Stanisław Wokulski, który bez pamięci zakochał się w Izabeli Łęckiej. Był w stanie zrobić dla niej wszystko [...].

Legenda:

1. – nawiązane do poprzedniej partii tekstu
2. – widoczny argument, pojawiający się w pracy w porządku narastającym, stopniującym siłę argumentacji
3. – następnie rozwinięcie argumentu
4. – i przykład

CDN

Centrum Doskonalenia Nauczycieli
w Lesznie

Centrum Doskonalenia Nauczycieli
w Lesznie

ul. Chrobrego 15, 64-100 Leszno
tel. 65 529 90 62 / fax. 65 529 31 09

Błędy w konstruowaniu argumentów

Najczęstszym błędem jest **pomylenie przykładu z argumentem**, czyli zamiast formułować stwierdzenie, które wspierać będzie stanowisko, podaje się egzemplifikację. Najczęściej sprowadza się to po prostu do przywołania, a nawet streszczenia fragmentu fabuły danego utworu, np.:

Kolejnym argumentem na poparcie mojej tezy jest postać Hioba.

Innym przykładem potwierdzającym tezę (...)

Całym zbiorem utworów, w których mowa jest o tym, że człowiek jest bezsilny wobec sił, jakie kierują jego losem, jest mitologia. Starożytni wierzyli, że wszystko co dzieje się na ziemi, dzieje się za sprawą bogów.

Błędy w konstruowaniu argumentów

Czasem piszący nie potrafi właściwie argumentować, co niejednokrotnie wynika z niezrozumienia polecenia lub braku konsekwencji (niektórzy sami sobie przeczą...)

1. *Motyw ludzkiego losu podjął między innymi wybitny pisarz epoki pozytywizmu Bolesław Prus.*

Właściwie brak tu argumentu, na dodatek taki początek akapitu wskazuje na niezrozumienie polecenia.

2. *Przed wszystkim o ludzkim losie decyduje wolna wola człowieka, dopiero później siły niezależne od człowieka. To właśnie człowiek sam kreuje swój świat, los. To od niego zależy, jaki los go dopadnie.*

W „Lalce” Bolesława Prusa ludzie, głównie robotnicy, nie mają w pełni wpływu na swój los, mimo, że krzyczą głośno o swojej wolnej woli, to i tak ta wolna wola nie ma jakiegokolwiek pokrycia.

Ten przykład pokazuje, że autor stawia tezę, natomiast w następnym akapicie ilustruje ją (bo trudno tu nawet mówić o argumentacji) przykładem adekwatnym raczej do przeciwnego stanowiska

CDN

Centrum Doskonalenia Nauczycieli
w Lesznie

Centrum Doskonalenia Nauczycieli
w Lesznie

ul. Chrobrego 15, 64-100 Leszno
tel. 65 529 90 62 / fax. 65 529 31 09

Błędy w konstruowaniu argumentów

W przeciwstawianiu się dziejowemu fatalizmowi pełniła mobilizacja i wola współpracy narodu. Czy możliwości walki o lepszą przyszłość są tylko kwestią chęci?

W utworze „Lalka” Bolesława Prusa czytelnikowi został przedstawiony obraz dziewiętnastowiecznej Warszawy, stolicy Polski, kraju dotkniętego rozbiorami ze strony Prus, Austrii oraz Rosji, które w znaczący sposób wpłynęły na sytuację gospodarczą i polityczną kraju, który został całkowicie usunięty z mapy świata. Spółeczność tego miasta żyje w całkowitym marazmie, poszczególne warstwy społeczne nie współpracują ze sobą, brakuje pracy organicznej i pracy u podstaw, czyli szerzenia oświaty wśród ludu. Zauważa to główny bohater Stanisław Wokulski. Z racji tego, że prowadzi on sklep w Warszawie, ma doskonały wgląd we wszechobecny bałagan i dezorganizację społeczeństwa oraz brak chęci mieszkańców Warszawy do poprawienia sytuacji swego kraju.

Wokulski podczas wizyty w Paryżu ma okazję, by porównać Warszawę z inną europejską stolicą, która również doświadczyła w swojej historii wielu rewolucji, zdarzeń losowych oraz zmian władzy. Mimo tego paryżanie zgodnie współpracują ze sobą, jak jeden organizm, wspólnie budując utopijny obraz Paryża, wspólnie wznoszonego przez miliony ludzi z różnych wieków i epok, tworząc miasto idealne, zachowując spójność, ład i logikę funkcjonowania. Wynika z tego, że duży wpływ na demobilizację narodu ma brak zgody i chęci wśród jego mieszkańców, tak jak to ma miejsce w Warszawie.

CDN

Centrum Doskonalenia Nauczycieli
w Lesznie

Centrum Doskonalenia Nauczycieli
w Lesznie

ul. Chrobrego 15, 64-100 Leszno
tel. 65 529 90 62 / fax. 65 529 31 09

Na problem narodowego marazmu i braku porozumienia zwraca również uwagę Wyspiański w utworze „Wesele”. Akcja powieści ma miejsce w wiejskiej posiadłości, w której odbywa się tytułowe wesele młodego małżeństwa, z dwóch odmiennych warstw społecznych. Głównym motywem powieści są nieudane próby porozumienia się weselników, pochodzących z „dwóch różnych światów”. Obie strony pełne są stereotypów i wzajemnej niechęci, znacznie utrudniających znalezienie wspólnego gruntu, niezbędnego do porozumienia się i mobilizacji do walki narodowo-wyzwoleńczej w imię Polski.

Podsumowując, obaj autorzy zwracają uwagę na brak jedności w narodzie jako główny powód braku mobilizacji do walki o wspólne dobro, jakim jest odzyskanie i odbudowa Polski. Naród powinien trzymać się razem i działać jak jeden wielki organizm. Gdyby to się udało, historia Polski mogłaby wyglądać zupełnie inaczej. Uważam, że decydującym czynnikiem potrzebnym do osiągnięcia wspólnego celu jest współpraca i wola działania, których zabrakło polskiemu narodowi.

Wywód argumentacyjny a akapit w wypowiedzi

1.

Są również inne siły, które nieodwracalnie zmieniają życie. Największą, najbardziej zagadkową, najsilniejszą z nich jest miłość. Ona uderza niespodziewanie i nie ma sposobu, by się przed nią uchronić. W jej sidła wpadł również Marek Winnicjusz, który bez pamięci zakochał się w Ligi. Był w stanie zrobić dla niej wszystko, zrezygnować z bogactwa i wygodnego życia.

2.

3.

1. – nawiązane do poprzedniej partii tekstu
2. – widoczny argument, pojawiający się w pracy w porządku narastającym, stopniującym siłę argumentacji
3. – następnie jego rozwinięcie
4. – i przykład

CDN

Centrum Doskonalenia Nauczycieli
w Lesznie

Wszelkie prawa zastrzeżone © Ośrodek Rozwoju Edukacji
w Warszawie | www.ore.edu.pl

Centrum Doskonalenia Nauczycieli
w Lesznie

ul. Chrobrego 15, 64-100 Leszno 21
tel. 65 529 90 62 / fax. 65 529 31 09

| Tworzenie wypowiedzi. Plan kompozycyjny

Plan psychologiczny to swoista mapa myśli, brulionowy zapis wszystkiego, co kojarzy się z omawianym problemem.

Plan kompozycyjny to efekt porządkowania tego wszystkiego, co zawiera plan pierwszy. Polega na wyeliminowaniu nadmiaru materiału, jego poklasyfikowanie, a cechuje go całościowość, hierarchiczność i spójność.

CDN

Centrum Doskonalenia Nauczycieli
w Lesznie

Centrum Doskonalenia Nauczycieli
w Lesznie

ul. Chrobrego 15, 64-100 Leszno
tel. 65 529 90 62 / fax. 65 529 31 09

| Tworzenie wypowiedzi. Plan kompozycyjny

Wykorzystanie brudnopisów

Z brudnopisu w prowadzonych badaniach skorzystało ok. 20% wszystkich piszących. Zdecydowana większość z nich w brudnopisie tworzyła obszerne fragmenty pracy lub wręcz całe prace, które następnie przepisała na czysto. Tylko pojedyncze osoby korzystały z brudnopisu na dokończenie pracy ze względu na wyczerpanie miejsca w czystopisie, czy z możliwości stworzenia planu wypowiedzi.

Brudnopis nie pokazuje, w jaki sposób uczniowie przygotowują się do pisania własnego tekstu, w szczególności jak dokonują analizy tematu, czyli procesu rozumienia zadań, jakie stawia problem.

CDN

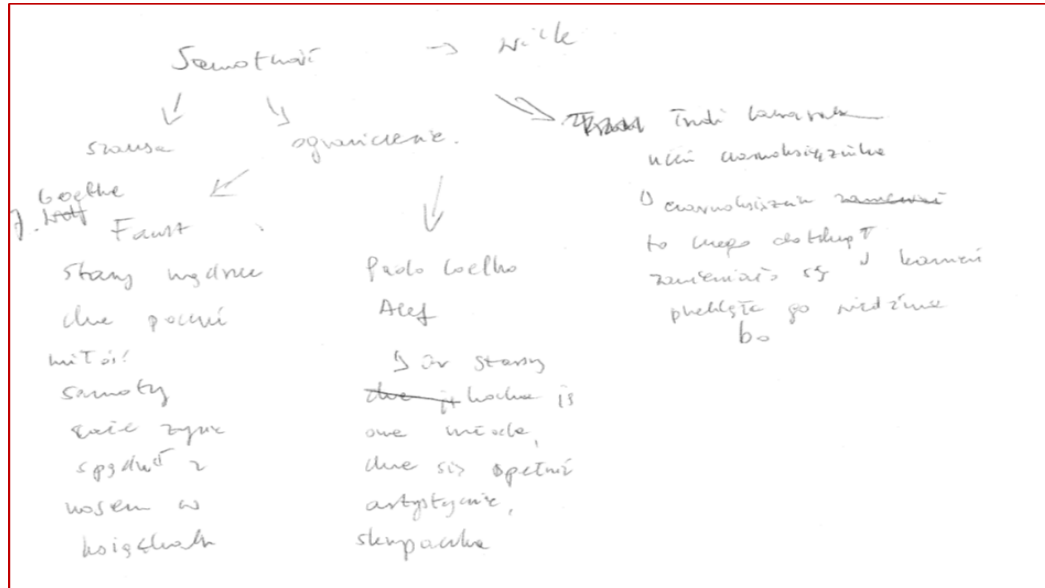
Centrum Doskonalenia Nauczycieli
w Lesznie

Centrum Doskonalenia Nauczycieli
w Lesznie

ul. Chrobrego 15, 64-100 Leszno
tel. 65 529 90 62 / fax. 65 529 31 09

Tworzenie wypowiedzi. Plan kompozycyjny

Wykorzystanie brudnopisów – elementy planu psychologicznego

Samotność smaśa my ograniczenie

BRUDNOPIS (nie podlega ocenie)

Teza: każdy w swoim życiu doświadczymy niekiedy jakiegoś rodzaju samotności, która może być dla nas wyzwaniem, które musimy przetrwać, abyśmy mogli osiągnąć sukcesy w życiu.

Ważną rolę w życiu człowieka odgrywa samotność. Jest to czas, który możemy poświęcić na refleksję nad sobą i swoim życiem. Samotność może być dla nas wyzwaniem, które musimy przetrwać, abyśmy mogli osiągnąć sukcesy w życiu.

	OGRAMIENIE	SKANSA
1	przekazy: egzystencjalizm, niepełność	rycie, po skończeniu w swoim życiu
2	przeżycia: egzystencjalizm, niepełność	metrika dostawny par' si' 00 osobly
3	przeżycia: egzystencjalizm, niepełność	zinclicznie siebie
4	przeżycia: egzystencjalizm, niepełność	1) Judygn, ludzkie bezdłomni pauzymaln - nylit uobal stale niekon, poda rylit i druge arbor
5	przeżycia: egzystencjalizm, niepełność	2) ...

Ważną rolę w życiu człowieka odgrywa samotność. Jest to czas, który możemy poświęcić na refleksję nad sobą i swoim życiem. Samotność może być dla nas wyzwaniem, które musimy przetrwać, abyśmy mogli osiągnąć sukcesy w życiu.

Strona 16 z 16

CDN

Centrum Doskonalenia Nauczycieli
w Lesznie

Centrum Doskonalenia Nauczycieli
w Lesznie

ul. Chrobrego 15, 64-100 Leszno
tel. 65 529 90 62 / fax. 65 529 31 09

| Tworzenie wypowiedzi. Akapity

Podstawowym członem tekstu jest cząstka wielkości pośredniej – **akapit** (wyodrębniony graficznie fragment tekstu wyrażający – zazwyczaj – jedną myśl i składający się z powiązanych ze sobą zdań). Tak rozumiany akapit stanowi zasadniczą jednostkę treściową tekstu.

| Tworzenie wypowiedzi. Rodzaje akapitów

- **Akapity analityczne** – wprowadzają nową myśl, wypowiedzenie tematowe, zawierające stwierdzenie ogólne, które nadaje porządkujący sens bardziej szczegółowym treściom rozwijanym w kolejnych zdaniach.
- **Akapity syntetyczne** – wypowiedzenie tematowe zamieszczone jest na końcu, pełni wówczas rolę wniosku, którego przesłanki zawarte są w rozwinięciu, lub puenty, efektownie zamykającej wywód.
- **Akapity łącznikowe** – nie zawierają nowych myśli, ponieważ służą do spajania większych części tekstu. Mogą również podsumowywać jakieś fragmenty rozważań bądź stanowić wprowadzenie do fragmentów po nich następujących. Są zazwyczaj krótsze od akapitów, które je otaczają.
- **Akapity synonimiczne** także nie zawierają nowych myśli, bo mają na celu sparafrazowanie, przekazanie innymi słowami myśli znajdującej się w akapicie poprzedzającym.

CDN

Centrum Doskonalenia Nauczycieli
w Lesznie

Centrum Doskonalenia Nauczycieli
w Lesznie

ul. Chrobrego 15, 64-100 Leszno
tel. 65 529 90 62 / fax. 65 529 31 09

Akapit analityczny

- Akapity dzielą się na dwa podstawowe rodzaje.
- Najczęściej stosuje się takie, w których główna myśl przedstawiona jest na początku, następnie zostaje ona rozwinięta i zilustrowana – to tzw. **akapit analityczny**.
- Taka budowa odpowiada też właściwej kompozycji wywodu argumentacyjnego: **argument – rozwinięcie – przykład**.
- Przykład typowego akapitu analitycznego:

Niekiedy historia staje się siłą decydującą o ludzkich losach, ale nawet wtedy niektórzy potrafią zachowywać się zgodnie z własną wolą i przekonaniem. Człowiek czasem znajduje się w takiej sytuacji, w której nie ma wielkiego wpływu na swoje życie, a żyjąc moralnie w normalnym świecie, mógłby zacząć żyć niemoralnie w świecie odwróconego dekalogu, bez norm i zasad. W takiej szczególnej sytuacji znalazł się Gustaw Herling-Grudziński, autor „Innego świata”. W obozie sowieckim, w którym przebywał, większość więźniów, zmuszana do niewolniczej i morderczej pracy zaspokajała jedynie podstawowe potrzeby, nieraz kosztem innych ludzi. Jednak Grudziński prezentuje postawy ludzi, którzy w wyniku niezgody na zło i niemoralność potrafili decydować zgodnie z wolną wolą i przekonaniem. Tak zachowywał się Kostylew, który wolał wybrać śmierć niż uleganie znienawidzonej władzy. Skoro nawet tak szczególne okoliczności nie są w stanie kierować ludzkim losem, gdy ktoś chce pozostać wiernym sobie, to chyba nic nie może zniszczyć wolnej woli człowieka.

Główna myśl przedstawiona jest w pierwszym zdaniu, kolejne zdanie to jej rozwinięcie, dalej pojawia się ilustracja argumentu, a na końcu akapit zostaje spuentowany, a zarazem powtórzone zostaje stanowisko autora wobec polecenia.

CDN

Centrum Doskonalenia Nauczycieli
w Lesznie

Centrum Doskonalenia Nauczycieli
w Lesznie

ul. Chrobrego 15, 64-100 Leszno
tel. 65 529 90 62 / fax. 65 529 31 09

Akapit syntetyczny

W akapicie **syntetycznym** kolejność wywodu zostaje odwrócona: najpierw pojawia się analiza przykładu, po której następuje synteza – wniosek wypływający z rozważań.

Przykład typowego akapitu syntetycznego:

Tytułowy bohater dramatu Sofoklesa „Król Edyp” również walczy o swój los z siłami od niego niezależnymi. Zna przepowiednię, wieszczącą mu kazirodztwo i ojcobójstwo. Opuszcza Korynt i przybranych rodziców, trafiając do Teb. W drodze wdaje się w sprzeczkę i zabija starszego podróżnego, w Tebach rozwiązuje zagadkę Sfinksa, zostaje królem i mężem Jokasty. Cały czas wydaje mu się, że to on jest panem swego losu – przecież opuścił rodziców żyjących w Koryncie. W końcu prawda wychodzi na jaw – Edyp jest ojcobójcą, kazirodcą i pogrąża się w ostatecznej rozpacz. Nędzę ludzkiego losu podkreśla Chór w Stasimonie IV. Człowiek jest pełen pychy (hybris) i przez to myśli, że może pokonać przeznaczenie. Z dramatu płynie więc nauka: o losie człowieka nie decyduje jego wolna wola, tylko niezależna od niego siła – fatum.

Autor prowadzi wywód tak, aby wniosek z analizy fragmentu „Króla Edypa” pojawił się jako jego synteza, konkluzja – na końcu; pojawia się tu nawiązanie do akapitu wcześniejszego (słowo „również”); autor także sprawnie przechodzi od analizy do uogólnienia, które pojawia się już w przedostatnim zdaniu akapitu, by na samym końcu sformułować już konkluzję – argument odnoszący się do własnego stanowiska dotyczącego przecież spraw ogólnoludzkich, a nie tylko analizowanego dramatu.

CDN

Centrum Doskonalenia Nauczycieli
w Lesznie

Centrum Doskonalenia Nauczycieli
w Lesznie

ul. Chrobrego 15, 64-100 Leszno
tel. 65 529 90 62 / fax. 65 529 31 09

| Tworzenie wypowiedzi. Rytm akapitowy

Każda wypowiedź pisemna powinna mieć swój **rytm, dynamikę**, polegające m.in. na **przeplataniu akapitów dłuższych i krótszych**.

W akapitach krótkich warto zamieszczać najistotniejsze spostrzeżenia, podsumowania, główną kwestię zespołu ponadakapitowego, stwierdzenia, które mają zapaść w pamięć czytelników.

Przykład:

Tę elementarną zasadę powinno się przypominać na wstępie wszystkich rozważań o tym, jak skutecznie używać języka. Lepiej od razu ukreślić głowę ewentualnym złudzeniom, że sprawność językowa zastąpi zdolność myślenia.

W. Pisarek, *Słowa między ludźmi*, Warszawa 2004.

Jolanta Maćkiewicz, *Jak dobrze pisać. Od myśli do tekstu*, Warszawa 2010.

CDN

Centrum Doskonalenia Nauczycieli
w Lesznie

Centrum Doskonalenia Nauczycieli
w Lesznie

ul. Chrobrego 15, 64-100 Leszno
tel. 65 529 90 62 / fax. 65 529 31 09

| Tworzenie wypowiedzi. Rytm akapitowy. Przykład

Melchior Wańkowicz, *O reportażu*

Kruszyłem kopię o dokumentację, tzn. pracowite przestudiowanie literatury i pracowite pozbieranie relacji. Jednak dla reportera informacje i dokumenty to jeden tylko doptyw tworzywa, pomocniczy, jak pomocniczym tylko były dla mnie wieczory w archiwum – armii amerykańskiej, gdy cały dzień poświęcałem doptywowi z bezpośredniej osobistej obserwacji. Podrzucając czarny czub, młody sierżant opowiadał mi, jak dowoził dzień w dzień pocztę ostrzeliwaną milą drogi. A wieczorem wyszukiwałem szkic tej „made mile” (zwariowanej mili), liczbę ofiar, które na niej padły. [...] Miałem tu więc relację i dokumentację, ale nie miałem trzeciego ważnego składnika – doznania własnego. Otrzymałem je dopiero znalazłszy się na 593 pod obstrzałem, w czasie naszego natarcia.

Melchior Wańkowicz, *O reportażu*, „Odra” 1970/7.

Dlatego – należy być, gdzie coś się dzieje. Należy – doznać.

Dlatego należy się ruszać.

CDN

Centrum Doskonalenia Nauczycieli
w Lesznie

Centrum Doskonalenia Nauczycieli
w Lesznie

ul. Chrobrego 15, 64-100 Leszno
tel. 65 529 90 62 / fax. 65 529 31 09

Wstęp – struktura maksymalna

- zbudowanie tła,
- nawiązanie do tematu,
- określenie stanowiska (teza/hipoteza/pytanie),
- zapowiedź dalszej części tekstu (w tym także materiału dowodowego).

Ludzie już od wielu wieków szczycą się wolną wolą. Ogarnia ich uczucie zadowolenia, kiedy tylko pomyślą o swoich osiągnięciach, a swój sukces (według ich opinii) zawdzięczają wolnej woli i decyzjom podejmowanym przez nich samych. Uważam jednak, iż nie jest to do końca zasługa wolnej woli. Dlatego właśnie jako moją tezę przyjmuję stwierdzenie, że to siły niezależne od człowieka decydują o jego losie. Wiele utworów literackich podejmuje tematykę związaną z wolną wolą, przedstawiając bohaterów, których los pomimo decyzji przez nich podejmowanych, jest ściśle określony dla każdego. Napisaną tezę postaram się poprzeć argumentami, odwołując się do fragmentu „Lalki” Bolesława Prusa, całego utworu oraz innego tekstu kultury.

CDN

Centrum Doskonalenia Nauczycieli
w Lesznie

Centrum Doskonalenia Nauczycieli
w Lesznie

ul. Chrobrego 15, 64-100 Leszno
tel. 65 529 90 62 / fax. 65 529 31 09

*Co przede wszystkim **decyduje o ludzkim losie? Pytanie to jest niezwykle trudne. Wielu filozofów zastanawia się, co tak naprawdę decyduje o naszym losie. Czy my sami, czy też może jakaś obca siła, nie zbadana, nie osiągalna dla rozumowania prostego człowieka. Ludzki los – temat niejednokrotnie poruszany w literaturze, od Antyku aż do dziś, do współczesności. Czasami w życiu ludzkim o jego losie decydują siły od niego niezależne, czasami też jego wolna wola. Uważam, że o ludzkim losie decyduje wolna wola człowieka.***

Komentarz

O uniwersalności wstępu i możliwości wykorzystania schematu w innej pracy (na zupełnie inny temat), w której należałoby zmienić jedynie słowa kluczowe, świadczą: wysoki stopień uogólnienia, duża frekwencja rzeczowników abstrakcyjnych, powtórzenia leksemów niosących podstawowe elementy znaczeniowe tematu, „my” inkluzywne, formuły metatekstowe charakterystyczne dla rozważania: „niezwykle trudne pytanie”, „zastanawia się”, „uważam, że”.

CDN

Centrum Doskonalenia Nauczycieli
w Lesznie

Centrum Doskonalenia Nauczycieli
w Lesznie

ul. Chrobrego 15, 64-100 Leszno
tel. 65 529 90 62 / fax. 65 529 31 09

Zakończenie

Do struktury maksymalnej zakończenia należy:

- sygnał delimitacyjny (wyznaczanie granic czegoś) jako element metatekstu,
- nawiązanie do tezy/tematu,
- wnioski z analizowanych przykładów oraz refleksja uniwersalizująca, która często zawiera jakiś rodzaj pouczenia czy morału.

W zakończeniu pracy ujawnia się **silnie postawa piszącego wobec treści komunikowanej i odbiorcy, czyli postawa poznawcza i wolitywna (zależna od woli), która nazywana jest modalnością epistemiczną (poznawczą) i deontyczną (od greckiego deon, obowiązek, powinność)** odnosi się do świata norm i ocen, dotyczy działań człowieka ,które z woli indywidualnego lub zbiorowego sprawcy są mu nakazane lub dozwolone. Przedmiotem informacji w zakończeniu pozostaje zatem nie obiektywny stan rzeczy, ale „stan przekonaniowy nadawcy” oraz „sąd oceniający nadawcy”.

CDN

Centrum Doskonalenia Nauczycieli
w Lesznie

Centrum Doskonalenia Nauczycieli
w Lesznie

ul. Chrobrego 15, 64-100 Leszno
tel. 65 529 90 62 / fax. 65 529 31 09

Zakończenie – struktura maksymalna.

Powyższe przykłady potwierdzają założenie, że każdy z nas decyduje w większym stopniu o tym jak będzie wyglądało jego życie, jak potoczy się jego los. Są osoby tj. Wokulski, którzy wbrew wszystkiemu podążają za swoimi celami, jak i tacy jak Marmiętadow, którzy poddadzą się. Wszystko zależy od nas samych oraz od tego jak nasza wolna wola na nas wpływa.

CDN

Centrum Doskonalenia Nauczycieli
w Lesznie

Centrum Doskonalenia Nauczycieli
w Lesznie

ul. Chrobrego 15, 64-100 Leszno
tel. 65 529 90 62 / fax. 65 529 31 09

- **Propozycje ćwiczeń dla uczniów**

- Ćwiczenie 1.

- Obejrzyj nagrania dwóch krótkich przemówień w wykonaniu nastolatków:

- <https://www.youtube.com/watch?v=BuNPBoGVcWA>

- <https://www.youtube.com/watch?v=vuRexxoy1tk>

a) O czym mówi każdy z nastolatków? Co jest tematem jego wystąpienia?

b) Jakie środki retoryczne zastosowano w każdym z przemówień? Jakie mają one znaczenie dla wyrażonych nimi treści? Jak oddziałują na Ciebie jako odbiorcę?

c) Do jakiego audytorium skierowane są przemówienia? Próbując to rozstrzygnąć, przeanalizuj styl wypowiedzi, typy argumentów, kontekst kulturowy, do którego odwołują się mówcy. Czy odpowiedź jest jednoznaczna?

d) Do jakiego wniosku dochodzi w swoim wywodzie każdy z mówców? Czy jego argumentacja Cię przekonuje? Uzasadnij swoją opinię. Podaj jeden kontrargument obalający tezę postawioną w każdym z wystąpień, przy czym uwzględnij w jego formułowaniu wybranego adresata:

- grono rodziców i nauczycieli,
- Twoich rówieśników.

CDN

Centrum Doskonalenia Nauczycieli
w Lesznie

Centrum Doskonalenia Nauczycieli
w Lesznie

ul. Chrobrego 15, 64-100 Leszno
tel. 65 529 90 62 / fax. 65 529 31 09

Propozycje ćwiczeń dla uczniów

Ćwiczenie 2.

Obejrzyj nagranie finału Mistrzostw Polski Debat Oksfordzkich 2015

<https://www.youtube.com/watch?v=zrkdYEw58Pw>

Zwróć uwagę, w jaki sposób osoby zabierające głos zwracają się do siebie.

CDN

Centrum Doskonalenia Nauczycieli
w Lesznie

Centrum Doskonalenia Nauczycieli
w Lesznie

ul. Chrobrego 15, 64-100 Leszno
tel. 65 529 90 62 / fax. 65 529 31 09

Efekty naszej pracy

<https://wyszukiwarka.efs.men.gov.pl/product/lider-jako-przekonujacy-mowca-materialy-i-cwiczenia/attachment/2568>

Wydział Innowacji i Rozwoju

Edukacja polonistyczna – tworzenie wypowiedzi w szkole ponadpodstawowej

Materiał do Modułu IV.
Formułowanie i uzasadnianie sądów na temat dzieł literackich oraz innych tekstów kultury – przykładowe ćwiczenia dla uczniów

CDN

Centrum Doskonalenia Nauczycieli
w Lesznie

Centrum Doskonalenia Nauczycieli
w Lesznie
ul. Chrobrego 15, 64-100 Leszno
tel. 65 529 90 62 / fax. 65 529 31 09

Ćwiczenie 3.

Przeczytaj poniższy wywiad. Na jego podstawie sformułuj zasady prowadzenia dobrej dyskusji. Która z nich jest dla Ciebie najważniejsza? Dlaczego?

Przekonać bez pokonywania. Jak się nauczyć mądrze dyskutować?

Z dr. Olgierdem Annusewiczem, wykładowcą uniwersyteckim i trenerem w Akademii Face specjalizującym się w szkoleniach z retoryki, erystyki i perswazyjnego użycia języka, rozmawia Agata Jakóbczak

Agata Jakóbczak: – Przed chwilą, przy stoliku obok, starszy pan próbował przekonać młodszego, żeby ten rzucił palenie. Młody nie wyglądał na przekonanego...

Olgierd Annusewicz: – Nic dziwnego, starszy pan popełnił w dyskusji większość możliwych błędów. Niby miał rację, a nie przekonał. Niby argumentami pobił młodszego, ale nie sądzę, żeby osiągnął swój cel. Jeśli jedna ze stron sporu dąży do pokonania drugiej, to nie jest to najlepsza strategia prowadzenia dyskusji.

A.J.: – I tu właśnie wkracza erystyka, czyli sztuka prowadzenia sporów, której uczysz na szkoleniach.

CDN
Centrum Doskonalenia Nauczycieli
w Lesznie

Centrum Doskonalenia Nauczycieli
w Lesznie

ul. Chrobrego 15, 64-100 Leszno
tel. 65 529 90 62 / fax. 65 529 31 09

- **O.A.:** – Uczę – i na Uniwersytecie i na szkoleniach grupowych, ale też indywidualnych – że celem w dyskusji powinno być nie tylko przekonanie drugiej strony do swoich racji, ale też utrzymanie (albo zbudowanie) dobrych relacji pomiędzy rozmówcami. Mój adwersarz nie powinien czuć, że przegrał. Nie może pomyśleć: *ok, musiałem się ugiąć pod jego argumentami, następnym razem się na nim odegram. Jeśli mamy spór, w którym obie strony stanowczo bronią swoich argumentów, to im mocniej to robią, im bardziej emocjonalnych chwytów używają, tym trudniej jest się im wycofać i porozumieć, czy po prostu przyznać rację drugiej stronie. Nawet jeśli mają świadomość, że już błędzą. Podobnie jak w negocjacjach – ważne jest zachowanie twarży. Powinienem przekonywać rozmówcę w taki sposób, żeby uważał moje pomysły za wspólne, żebyśmy potem mogli wspólnie nad nimi pracować.* Na szkoleniach z erystyki pracujemy też nad takim sposobem prowadzenia rozmowy, żeby nie eskalować konfliktów, negatywnych emocji, nie „dobijać przeciwnika”. Często skuteczniejsze będzie np. pozorne wycofanie albo powstrzymanie się od kategorycznego prezentowania swojego zdania.
- **A.J.:** – Na przykład?
- **O.A.:** – Na przykład taka prosta technika: mogę wyrazić swoje zdanie mówiąc: Jak możesz nie wiedzieć, że jest tak i tak? Albo: Gdzieś Ty chodził do szkoły? Ale mogę też powiedzieć: – Nie muszę Ci oczywiście wspominać o tym, że....:- lub: Na pewno świetnie wiesz, że... Sens jest podobny, ale efekt zupełnie inny.
- **A.J.:** – W jaki sposób uczysz erystyki?
- **O.A.:** – To trochę zależy od tego, czy pracuję z grupą, czy z indywidualnie. Niemniej uczenie technik, prawideł retoryczno-erystycznych zaczyna się od treningu słuchania – na początek staram się pokazać, jak działają słowa i sformułowania najczęściej używane w sporach i dyskusjach. To znaczy, czy przynoszą one oczekiwany skutek. Najprostszym przykładem będzie postępowanie się w debatach słowem *nie*. Jeśli moją odpowiedź zaczynam od słowa *nie*, to druga strona natychmiast zaczyna się „zbroić”. Jeśli ktoś mówi, że $2 \times 2 = 5$, a ja odpowiadam – *nie*, to bzdura, bo przecież $2 \times 2 = 4$, to nawet jeśli prawda jest po mojej stronie, to używając sformułowania *bdzura*, mówiąc *nie*, to nieprawda, automatycznie powodujemy, że druga strona wchodzi w relację konfrontacyjną. Zaczyna bronić swojego 5. I brnie w to, nawet nie dlatego, że nie widzi, że to jest 4, ale dlatego, że trudno jest się przyznać do błędu. Uczę przekonywania „na miękko”, żeby osoba przekonywana nie czuła się w sytuacji konfrontacyjnej, tylko wiedziała, że próbujemy coś wypracować – ja szanuję twoje argumenty, ty jesteś otwarty na moje argumenty. Rozmawiamy po to, żeby wspólnie dojść do jakichś wniosków: –*Dotąd uważałem, że 2×2 to 4, ale chciałbym usłyszeć, dlaczego uważasz inaczej? Cwiczymy też argumentowanie. Budujemy linie argumentacyjne, które uwzględniają to, co myśli druga strona. Potem przechodzimy do warstwy językowej. Pokazuję, że to samo można wyrazić na ostro i na miękko. Mogę powiedzieć: nie masz racji, ale mogę też powiedzieć: zawsze myślałem, że jest inaczej. W obu przypadkach sygnalizuję, że się z Tobą nie zgadzam, ale mówiąc: „zawsze myślałem, że jest inaczej” – otwieram pole do dyskusji, a mówiąc: „nie masz racji” – zamykam je.*

CDN

Centrum Doskonalenia Nauczycieli
w Lesznie

Centrum Doskonalenia Nauczycieli
w Lesznie

ul. Chrobrego 15, 64-100 Leszno
tel. 65 529 90 62 / fax. 65 529 31 09

A.J.: – Jakie techniki służą uzyskaniu nienależnej przewagi w dyskusji?

O.A.: – To takie „brudne” chwytły negocjacyjne, nie odnoszące się do argumentów: próba dominacji, występowanie z pozycji ja-mój wiek i doświadczenie, jak macho (...). To także zbyt emocjonalne zachowania drugiej strony, eskalowanie konfliktów. Schopenhauer opisał ich 38, potem kolejni badacze języka dołożyli kolejne. Wszyscy jednak podkreślali, że etyczna strona erystyki wymaga, żebyśmy my sami nie manipulowali, ale i nie dali sobą manipulować. Dlatego musimy umieć się obronić przed takimi próbami uzyskania nieuzasadnionej przewagi.

A.J.: – W jaki sposób należy się bronić?

O.A.: – Jeśli ktoś eskaluje konflikt, to nie dajmy się sprowokować – im bardziej druga strona jest emocjonalna, tym ja jestem mniej emocjonalny – do poziomu „flaków z olejem”. W ten sposób pokazuję, że mój adwersarz niczego nie osiąga krzykiem i złymi emocjami i one stopniowo się wygaszają. Jeśli ktoś zachowuje się wobec nas konfrontacyjnie i my też będziemy odpowiadali konfrontacją, to nigdy się nie porozumiemy. W takim przypadku należy wygaszać emocje przeciwnika i kierować dyskusję w stronę poszukiwań konstruktywnego rozwiązania.

(...)

A.J.: – Czy (...) można się nauczyć zarządzania emocjami?

O.A.: – (...) Emocje są zawarte w słowach. W zależności od sformułowania, którego użyję, ludzie będą się zachowywali tak albo inaczej. Każde słowo niesie w sobie nie tylko denotację, czyli definicję, ale i konotację – czyli wartość emocjonalną. Wróćmy do przykładu z początku naszej rozmowy – mówiąc: Co za bzdury opowiadasz używam stwierdzenia naładowanego negatywnymi emocjami będącego prostą drogą do konfrontacji. Gdy powiem: myślałem, że jest inaczej, odnoszę się do siebie, do słowa „myśleć”, które jest bardzo pozytywne.

A.J.: – Ale czy wtedy nie osłabiasz w ten sposób swoich argumentów?

O.A.: – To nie jest osłabianie argumentu, to jest pokazanie drugiej stronie, że jestem otwarty na jej racje. Kenneth Burke nazywa to zasadą identyfikacji: jeśli chcę kogoś przekonać, muszę pokazać mu, że akceptuję sytuację, w której on się ze mną nie zgadza. Ja wprawdzie uważam inaczej, ale – to tak trochę po amerykańsku – cieszę się, że z tobą rozmawiam, bo dzięki temu może się czegoś nowego nauczę. Oczywiście nikt tak wprost nie powie, ale taki powinien być sens tego komunikatu.

A.J.: – Większość sporów, dyskusji, które styszemy i w których uczestniczymy, ma charakter konfrontacji. Jeśli ja wygram, to znaczy, że ty musisz przegrać. Dlaczego tak się dzieje?

O.A.: – Ludzie komunikują się schematami. (...) często sami sobie dopisują schemat konfrontacji i rywalizacji nawet tam, gdzie go nie ma. (...) W erystyce podejście konfrontacyjne stosują politycy. Tyle, że oni nie chcą przekonać adwersarza, ale widowię, wyborców siedzących przed telewizorami. W biznesie takie podejście rzadko kiedy jest skuteczne. Modne jest natomiast ostatnio nienowe hasło, że biznes odbywa się nie w relacji B2B (*business to business*), czy B2C (bisnes dla klienta) tylko H2H (*human to human*). Jeśli chcemy być w tym biznesie skutecznym, warto wiedzieć, jak rozmawiać, żeby zbudować relację. Ważne, żeby nie dać się zagadać, czy zawstydić, ale jednocześnie nie zrobić tego samego swojemu rozmówcy. Po dobrze poprowadzonej dyskusji nikt nie powinien czuć się pokonanym.

CDN

Centrum Doskonalenia Nauczycieli
w Lesznie

Zapraszamy do kontaktu: www.cdn.leszno.pl

Polecane:

- www.cdn.leszno.pl *Najbliższe szkolenia*
- www.cdn.leszno.pl *Materiały do pobrania*
- www.cdn.leszno.pl *Studia Podyplomowe*
- www.cdn.leszno.pl *Kursy online*
- Facebook fanpage: *Centrum Doskonalenia Nauczycieli w Lesznie*
- Facebook/fanpage/Grupa: *Przyjaciele Centrum Doskonalenia Nauczycieli w Lesznie*
- Facebook/fanpage/Grupa: *Doradcy Metodyczni CDN Leszno polecają*
- Facebook/fanpage/Grupa: *Studia Podyplomowe CDN Leszno*
- Kanał YouTube: CDN Leszno*

Centrum Doskonalenia Nauczycieli
w Lesznie

ul. Chrobrego 15, 64-100 Leszno
tel. 65 529 90 62 / fax. 65 529 31 09

